

OPĆI DIREKTORIJ ZA KATEHEZU U povodu desete obljetnice objavljivanja*

UBALDO GIANETTO

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano, 1
00139 Roma, Italija

Primljeno:
17. 10. 2007.

Pregledni
članak

UDK 268

Sažetak

U povodu desete obljetnice objavljivanja Općeg direktorija za katehezu (1997) autor razmišlja o značenju, mjestu i ulozi tog dokumenta u katezezi Katoličke crkve. U prvom dijelu članka proučava prvi i peti dio, a u drugome govori o drugom dijelu ODK-a. Najveća novost ODK je naglasak na evangelizacijskom značenju kateheze, pri čemu posebno mjesto ima poziv na obraćenje. Valja posebno poraditi na promicanju cjeloživotne kateheze. U tu je svrhu važno imati na umu narav, ciljeve i zadatke kateheze. Sve to konkretizira se u katehetskom projektu u partikularnoj Crkvi, pri čemu valja uzeti u obzir i druge crkvene dokumente i propise, napose Katekizam Katoličke crkve i Kompendij KKC-a. U drugome dijelu članka autor govori o sadržaju evanđeoske poruke. Nakon što je izložio kriterije za njezino predstavljanje, on podsjeća na ulogu KKC-a i njegovog Kompendija odnosno nacionalnih katekizama u biskupijskom planu katehetskog djelovanja.

Ključne riječi: Opći direktorij za katehezu, katehetski projekt u partikularnoj Crkvi, sadržaj evanđeoske poruke

15. kolovoza 1997. potpisan je *Opći direktorij za katehezu* (ODK), obnovljeno izdanje *Općeg katehetskog direktorija* iz 1971. godine (OKD).

Ako postoji događaj značajan za katehezu koji je zaslužio da ga se proslavi, to je zasigurno ovaj. Međutim, pod uvjetom da se prisjećanje na to poprati ispitom savjesti koji će nam pomoći da otkrijemo koliko smo ostvarili i koliko toga još moramo ostvariti kad je riječ o tom dokumentu, koji ukratko izlaže čitavo stoljeće razmišljanja, napora i ostvarenja na području katehetskog pastoralna.

Ovdje bismo željeli izložiti razmišljanja na temelju pažljivog čitanja ovog doku-

menta crkvenog učiteljstva. Započet ćemo s *prvim dijelom*, a zatim prijeći na *peti dio*. Prvi dio zaslužuje našu neposrednu pozornost prvenstveno zbog mjesta koji ODK pridaje katezezi u pastoralnom području. Nakon te analize opravdano se može odmah prijeći na pozorno čitanje petoga dijela, jer je najvažniji s obzirom na djelovanje, posebice u onome što se svakoj biskupiji predlaže da načini vlastiti »katehetski projekt«, kao vodič sveukupnoga biskupijskog katehetskog djelovanja.

* Naslov izvornika: *A dieci anni dalla pubblicazione del Direttorio generale per la catechesi. Attualità di una rievocazione*, u: »Catechesi« 77(2007-2008)1, 46-61; 2, 73-80.

1. NAJVEĆA NOVOST ODK: OD KATEHEZE PREMA EVANGELIZACIJI

Prvo obilježje, koje se pokazalo proročkim, proizlazi iz *prvoga dijela*: on je potpuno usmjeren prema novom mjestu kateheze, gotovo bi se moglo reći prema njezinu posvemašnjem premještanju iz područja redovita pastoralna vjernika prema području evangelizacije i misijskog djelovanja. Riječ »proročki« upotrijebili smo zato što je posljednjih godina svima postalo sasvim jasno kako je potrebno prijeći iz »sociološkog« ili tradicionalnog kršćanstva na kršćanstvo osobnog izbora, tj. na odraslo kršćanstvo, koje je posljedica »nove evangelizacije«. To dokazuju i tri dokumenta o *uvođenju u kršćanstvo* što su ih pripremili Talijanska biskupska konferencija (CEI) i Talijanski nacionalni katehetski ured (UCN), a jednako tako i pastoralni plan CEI-a za razdoblje od 2001. do 2010. godine: *Komunicirati vjeru u svijetu koji se mijenja*, kao i prijedlozi koji su plod crkvenog susreta u Veroni: *Uskrsli Isus, nada svijeta*.

Ovdje ćemo se prije svega osvrnuti na *Predgovor* (br. 1-13), *Uvodno izlaganje* (br. 14-33) i *Prvi dio: Kateheza u evangelizacijskom poslanju Crkve* (br. 34-90).

1.1. Zašto novi dokument?

To nam tumači *Uvod*. On nas podsjeća na izvorište Općeg direktorija za katehezu, tj. na činjenicu da je Drugi vatikanski sabor, budući da nije mogao preispitati pripremljene sheme, u dekretu *Christus Dominus* br. 44 zahtijevao izradu direktorija »o katehetskoj pouci kršćanskog puka«. Taj je zahtjev prihvatila Kongregacija za kler te je njena posebna komisija stručnjaka – savjetujući se sa svim biskupskim konferencijama – poradila na pripremi *Općeg katehetskog direktorija*, koji je objavljen

1971. Gotovo trideset godina poslije Drugoga vatikanskog sabora ista je kongregacija smatrala da treba pripremiti prepravljeno izdanje tog dokumenta, koje će voditi računa o novim doprinosima ostvarenima u tom razdoblju bogatom smjernicama i promaknućem katehetske službe. Crkveno učiteljstvo i katehetski radnici angažirali su se u pripremi katekizama i smjernica (direktorija i drugih dokumenata) te u pripremi stručnjaka na katehetskom području.

Dogodile su se značajne novosti, kao npr. 1972. godine objavljivanje *Reda pristupa odraslih u kršćanstvo*; 1974. godine biskupska sinoda o evangelizaciji, plodove koje je sakupio i sljedeće godine znakovito objasnio sluga Božji papa Pavao VI u apostolskoj pobudnici *Evangelii nuntiandi* (EN); 1977. godine sinoda o katehezi s jednako tako djelotvornom apostolskom pobudnicom sluga Božjega Ivana Pavla Drugoga *Catechesi tradendae* (CT) 1979. godine (koja je katehetsku obnovu nazvala »dragocjenim darom Duha Svetoga današnjoj Crkvi«); dvanaest enciklika koje je otada objavio isti papa (posebice *Redemptoris missio*); apostolske pobudnice *Familiaris Consortio* 1981. i *Christifideles laici* 1988; izvanredna biskupska sinoda 1985, dvadeset godina nakon zaključenja Drugoga vatikanskog sabora, sa zahtjevom da se načini »sažetak katoličkih istina« za cijelu Crkvu, što je ostvareno 1992. objavljivanjem *Katekizma Katoličke crkve* (KKC, latinsko tipsko izdanje objavljeno je 1997. god.).

Svrha prepravljene izdanja bila je postaviti katehezu u okvir EN-a i CT-a, te prihvatiti sadržaje vjere koje je predložio KKC.

1.2. Uvodno izlaganje: naviještanje evanđelja u suvremenom svijetu

Dokument ne započinje opisom situacije (često se priređuju takvi opisi i jednako su često ponajprije melankolični i pesi-

mistični), nego vedrim viđenjem »sijača koji izide sijati« radosnu i veselu vijest na širokoj njivi svijeta. To čini želeći potaknuti pastire i katehetske radnike da postanu svjesni kako uvijek valja promatrati njivu na kojoj se sije i činiti to polazeći od vjere i milosrđa.

Zatim slijedi opis njive na kojoj se sije, ali je to ohrabrujući opis te zajedno s poteškoćama osvjetljava i pozitivne vidove i prigode za plodno sisanje. To je stoga što u svijetu djeluje snaga grijeha, ali i Božja stvarateljska snaga i dinamizam obnavljajućega vazma (16).

Još određenije, opis se ovako razvija. Prvo što majka Crkva uočava u svijetu je neizmerno mnoštvo osoba koje trpe nepodnošljiv teret bijede. Pred tim ona nastoji potaknuti u srcu kršćana angažman za pravdu i opredjeljenje ili prvenstvenu ljubav prema siromasima. To pokazuje da je Crkva, u promatranju njive svijeta, vrlo osjetljiva na sve ono što vrijeđa dostojanstvo ljudske osobe. Crkva teži prema cjelovitom razvitku osobe i naroda te traži da se vjernici odlučno angažiraju u obrani ugroženih ljudskih prava: prava na život, rad, odgoj, stvaranje obitelji, sudjelovanje u javnom životu, na vjersku slobodu. Zadatak je evangelizacije promicati neotuđiva prava svake ljudske osobe. Kateheza mora pripravljati vjernike na to služenje cjelokupnoj ljudskoj obitelji (br. 18-19).

Zatim se pozornost upravlja prema sijaču: on zna da sjeme klija u konkretnom tlu te da su mu za rast i razvoj nužni određeni elementi. Poznato mu je i da neki od tih elemenata mogu zapriječiti njegov rast. Riječ je o kulturi i kulturama. U modernoj je kulturi duboko ukorijenjena znanstvena i eksperimentalna razumnost. Ta je kultura dragocjena, ali za potpuno shvaćanje ljudskoga bića nužna je još jedna vrsta znanosti i mudrosti. To je razumnost koja

upotpunjuje čuvstvenost, a ljudsko biće čini boljim, umjesto da u njemu samome stvara podjele. Valja se poslušiti svim govorima i velikim utjecajem koji danas imaju mediji. Nužan je napor inkulturacije kako bi se prihvatile sve pozitivne vrednote kulture i kulturâ (EN 20, CT 53), a ispravili oni elementi koji osobe i narode priječe u njihovom hodu prema razvoju istinskih vlastitih mogućnosti (20-21).

Sijač je oprezan i prema religiozno-moralnim elementima kulture nekog naroda. Ti su elementi ugroženi i religioznim indiferentizmom i praktičnim ateizmom, zatim sekularizmom, autonomnim viđenjem čovjeka i svijeta, zbog čega svijet tumači sama sebe ne osvrćući se na Boga. Stoga je sve očitiije da je zadaća kateheze nadići dvosmislenost pokreta buđenja religioznog traženja, koji su u opasnosti zbog površnosti ili zbog integrizma i fundamentalizma. Valja međutim nadvladati i zamračenje ontološke istine ljudske osobe, ponovno otkrivajući njezin ispravan odnos s Bogom (22-23).

Uvod se napokon osvrće na Crkvu u svijetu. Kršćani su kvasac svijeta, ali svijet istovremeno utječe i na njih. Može ih se podijeliti u tri skupine. Kao prvo, tu su kršćani koji su kršteni ali žive na rubu zajednice i ne prakticiraju svoju vjeru. Zatim su tu oni koji žive pučku pobožnost, često su slabo poučeni, ili su pak obrazovani, ali nisu odrasli s religioznom dimenzijom. Napokon, tu su kršćani koji se ne usuđuju izjasniti kao kršćani. Tim skupinama treba »nova evangelizacija«, u kojoj će se povezati prvi misijski navještaj i kateheza (24-26).

U ovoj konkretnoj Crkvi Drugi je vatikanski sabor imao snažan pozitivan utjecaj. Valja međutim osnažiti njegovo prihvaćanje, neprekidno oživljavajući njegove najvažnije pravce kako bi se došlo do autentične eklesijologije zajedništva.

U ODK-u se posebice naglašavaju pozitivni vidovi današnje kateheze u Crkvi. Naravno, ukazuje se i na probleme, kao što je npr. činjenica da nisu svi katehete usvojili novi pojam kateheze koju shvaćaju kao učenje i praktično življenje kršćanskoga života. Ili je pak riječ o tome da se pojam Objave nastoji ograničiti samo na Bibliju, zanemarujući tradiciju ili razmišljanje i dvijetisućljetni život Crkve. Govoreći i dalje o problemima koji se mogu odnositi na današnju katehezu, naglašava se uravnotežena prisutnost božanstva i čovječstva Isusa Krista. Ukazuje se i na neke druge točke koje su zanemarene u katehetskom navještaju te se iznova naglašava kako je formacija za apostolat i za poslanje jedan od temeljnih zadataka kateheze (27-30).

Nakon što je ispitao teren, sijač šalje svoje radnike da navijeste evanđelje po cijelom svijetu, učeći ih da čitaju znakove vremena te odgovaraju na razne izazove koji se postavljaju pred katehezu, među kojima je prvenstvena zadaća priprava i formiranje kateheta koji imaju duboku vjeru (br. 31-33).

Prema tome, cjelokupno uvodno izlaganje bavi se važnim točkama o kojima valja voditi računa u pripravi biskupijskoga katehetskog projekta.

1.3. *Prvi dio: Kateheza u evangelizacijskom poslanju Crkve*

Prvi dio Direktorija započinje odlučno smještajući katehezu u evangelizacijsko poslanje Crkve (pogl. 1), u proces evangelizacije (pogl. 2), a zatim se promatra njezina narav, svrha i zadaci (pogl. 3).

Već je temeljni talijanski katehetski dokument *Documento di base* (DB) iz 1970. započinjao od evangelizacije (DB 25) kako bi stigao do kateheze (DB 30), ali se sada to čini mnogo većom i svakako prodornijom i sustavnijom širinom. (Kako su lijepi

i bogati brojevi DB-a kad ih se ponovno čita nakon gotovo četrdeset godina! Kako li su valjani i danas, iako se situacija promijenila te naglasak treba staviti na promijenjeni dio! To su rekli već i biskupi 1988. godine, u svom pismu *Ponovno predavanje* DB-a, naglašavajući potrebu za evangelizacijom, kad su u br. 7 govorili o »katehezi u misijskoj perspektivi«).

Prvo poglavlje, *Objava i njezino prenošenje putem evangelizacije*, ovdje nudi teološke temelje govora, pozivajući se na viđenje Objave kako je izloženo u koncilskoj konstituciji *Dei Verbum*. U toj se konstituciji određuju pojmovi Božja riječ, evanđelje, kraljevstvo Božje i tradicija, koji su obavezna uporišta za katehezu, zajedno s pojmom evangelizacije, koji je u EN-u iznova i osobito jasno izložen u svoj svojoj dinamici i elementima.

Bog je stvorio čovjeka kao biće koje »može shvatiti Boga« te mu se htio pripričiti pomoću Objave, koja se sastoji od »događaja i riječi«, u postupnom procesu, u dugoj povijesti, koja je do svoga vrhunca stigla po utjelovljenju Sina i Isusovim dolaskom. On, koji je posrednik i punina Objave, šalje Duha Svetoga koji uz pomoć Crkve osigurava prenošenje Objave (36-45).

Podsjetivši na narav kršćanske Objave, ODK ponavlja s EN-om da Crkva postoji »radi naviještanja evanđelja« (EN 14), tj. zato da »unesu Radosnu vijest u svaku ljudsku sredinu i u tom srazu samo čovječanstvo iznutra preobrazi, učini ga novim« (EN 18). Navještaj, svjedočenje, naučavanje, sakramenti, ljubav prema bližnjemu, nalaženje učenika: sve su to putevi i sredstva za prenošenje jedinog evanđelja, te predstavljaju elemente evangelizacije (br. 46).

Nastavljajući dalje razmišljanje o istom problemu, *Direktorij* upozorava da evangelizacijski radnici trebaju znati djelovati pomoću općeg viđenja evangelizacije i iden-

tificirati je sa sveukupnim poslanjem Crkve. Crkva, iako u sebi trajno sadrži puninu sredstava za spasenje, djeluje postupno, kao što potvrđuje i dekret Drugoga vaticanskog sabora *Ad gentes*, koji je iscrpno pojasnio dinamiku evangelizacijskog procesa (AG 6), što je kasnije preuzela i produbila EN u br. 18-24. Bitni momenti tog puta jesu: *misijsko djelovanje*, koje je upravljeno nevjernicima ili onima koji žive u religioznoj nezainteresiranosti, *inicijacijsko-katehetsko djelovanje*, za one koji se opredjeljuju za evanđelje ili pak trebaju upotpuniti ili preustrojiti vlastito uvođenje; *pastoralno djelovanje*, za već odrasle kršćanske vjernike unutar crkvene zajednice (br. 47-49).

Ministerij riječi je temeljni element evangelizacije; njegove glavne uloge jesu *poziv na vjeru*, *uvođenje*, *cjeloživotni odgoj vjere*. Nakon toga dolaze *liturgijsko i teološko služenje*. Čovjekov odgovor obuhvaća *obraćenje*, s posljedičnom *promjenom života i trajnim obraćenjem*, *u hodu prema savršenstvu*. Ministerij riječi je u službi tog procesa (br. 50-57).

U perspektivi evangelizacije – primjećuje nadalje ODK nastavljajući misao izraženu u *Redemptoris Missio* – mogu se razabrati tri temeljne situacije: ona u kojoj se ne poznaje Krista i njegovo evanđelje jer je potrebna *missio ad gentes*; ona u kojoj je Krist poznat u čvrstim i evangelizacijskim zajednicama (u tom slučaju, tim je zajednicama potrebno snažno pastoralno djelovanje Crkve, da bi vjernici postigli što zreliju vjeru kako bi se iz onih koje se evangelizira pretvorili u evangelizatore). Tu je napokon i ona perspektiva koju se može nazvati srednjom, u kojoj su čitave skupine krštenih osoba izgubile živi osjećaj vjere te se više ne prepoznaju kao članovi Crkve i žive daleko od Krista i od njegova evanđelja. Ta situacija zahtijeva novu evangelizaciju u kojoj prvi navještaj i utemeljujuća

kateheza predstavljaju prvenstveno opredjeljenje (br. 58).

Svakoju od tih situacija odgovaraju razna evangelizacijska djelovanja, iako često nije lako razlučiti između pastoralne pozornosti prema vjernicima, nove evangelizacije i specifičnog misijskog djelovanja. U nekim su situacijama istovremeno potrebna sva tri djelovanja (br. 59).

Lako je vidjeti kako sve te analize nude vrlo korisne elemente za odgovoran biskupijski katehetski projekt, o kojemu će se uskoro govoriti.

1.4. *Kateheza u procesu evangelizacije*

Nakon što smo analizirali širok proces evangelizacije, sada nam preostaje da vidimo koje su mjesto i uloga određeni za katehezu, koja je njihov sastavni dio. U kakvu je odnosu kateheza s prvim navještajem? A sa sakramentima uvođenja u kršćanstvo? S cjeloživotnim odgojem vjere? S drugim oblicima vjeronaučne pouke, kao što je npr. ona koja se održava u talijanskim školama?

Što se tiče *prvog navještaja*, ono je poziv na obraćenje. Kateheza, iako se od njega razlikuje, promiče dozrijevanje toga početnog obraćenja i pomaže mu, odgajajući obraćenika u vjeri i uključujući ga u kršćansku zajednicu. Dok prvi navještaj uključuje izlazak, hod i predlaganje, kateheza prihvaća, odgaja i vodi k pripadnosti. Redovito je njezina prva etapa osiguravanje obraćenja. Ukoliko je riječ o poslanju *ad gentes*, ta je prva etapa zajamčena pretkatekumenatom, u kojem se Radosna vijest predlaže u vidu postojanog opredjeljenja za vjeru.

Direktorij podsjeća da to što kateheza, u prvi trenutak, preuzima te misijske zadatke, ne oslobađa partikularnu Crkvu od institucionalnog promicanja prvog navještaja, kao izravnijeg ostvarivanja Kristova misijskog naloga. Stoga se svaka auten-

tična katehetska obnova mora odvažiti na tu prethodnu misijsku evangelizaciju (61-62).

Istinska i stvarna *kateheza*, prema ovom dokumentu, odgovara razdoblju u kojemu se ustrojava obraćenje Isusu Kristu, polažući temelj za prvo pristajanje uz Njega. Obraćeni se, pomoću »inicijacije i dovoljno duge pripreme za sav kršćanski život« (AG 14), uvodi u otajstvo spasenja i u stil života koji je svojstven evanđelju. Kateheza inicijacije je prema tome nužno povezivanje misijskog djelovanja koje poziva na vjeru i pastoralnog djelovanja koje neprekidno hrani kršćanska zajednica (63).

Kateheza je u službi kršćanske inicijacije ukoliko pripravlja na krštenje i na druge sakramente inicijacije. Pojašnjavajući te riječi, u neprekidnoj povezanosti s ostalim tekstovima učiteljstva, ODK navodi i obilježja inicijacijske kateheze: to je sustavna i organska pouka vjere (CT 21); vježbanje u kršćanskom životu; uključivanje u zajednicu koja živi, slavi i svjedoči vjeru (67-68).

Nakon kateheze koja skrbi za osnovni odgoj, dolazi kateheza koja jamči cjeloživotni odgoj vjere (69). On u biti crpi s oba stola evanđelja i euharistije, trajne hrane na hodočašću prema Očevoj kući.

Na stolu riječi Božje, *homilija* ima posebno vrijedno mjesto: ona, kao što primjećuje CT, »preuzima hod vjere koji daje kateheza i vodi ga do naravnog završetka. Ona ujedno potiče Gospodinove učenike da svaki dan obnove svoje duhovno putovanje u istini, klanjanju i zahvaljivanju« (CT 48).

Uz homiliju, cjeloživotna kateheza dobiva razne druge oblike, o kojima valja voditi računa u biskupijskom projektu: proučavanje i produbljivanje Svetoga pisma, koje se ne čita samo u Crkvi, nego s Crkvom i s njezinom uvijek živom vjerom; *lectio divina*, izuzetan oblik toga životnog proučavanja Pisma (usp. DV 21-25); kršćansko čitanje događaja, za što je neophodno pro-

učavanje društvenog nauka Crkve; liturgijsku katehezu, koja pripravlja na sakramente i na produbljeno življenje liturgije; prigodnu katehezu, koja pomaže u tumačenju i življenju u vjeri okolnosti osobnoga, obiteljskoga, crkvenoga i društvenoga života; sustavno produbljivanje kršćanske poruke pomoću teološkog naučavanja koje stvarno odgaja u vjeri (71).

Smatramo da upravo biskupijski (i župni) projekt predviđaju ono što preporučuje *Direktorij*: njegovati povezanost i komplementarnost između kateheze odraslih, kateheze djece i mladih i cjeloživotne kateheze (72).

U upravo spomenuti projekt mora ući i *školski vjeronauk*, koji predstavlja odnos razlikovanja i komplementarnosti s obzirom na katehezu djece, adolescenata i mladih, a osobito je značajan u katoličkoj školi.

Kako bi se postigla plodonosna cjeloživotna kateheza, valjat će napokon vrednovati obiteljski vjerski odgoj, usklađujući ga s katehezom i školskom vjeronaučnom poukom. Svi su oni vrlo blisko povezani, iako s obzirom na odgoj u vjeri imaju posebne zadaće.

Dokument primjećuje kako lokalne situacije mogu biti vrlo različite te je dobro da odgovarajuća usmjerenja daju partikularne Crkve te regionalne i nacionalne biskupske konferencije (73-76).

1.5. *Narav, ciljevi i zadaci kateheze*

U trećem poglavlju *prvoga dijela* prije svega se primjećuje (88-89) da je narav kateheze to da bude *eklezijalna*: subjekt je Crkva, koju animira Duh Sveti. Produbljuju se razne točke, kao što su: temeljna svrha kateheze (povezati u zajedništvo s osobom Krista – kao što tvrdi CT 5 – pa prema tome i s Ocem i Duhom Svetim); zadaci ili sredstva kojima se postiže takvo zajedništvo (poznavanje vjere, liturgijski

odgoj, moralni odgoj, uvođenje molitve, kao i uvođenje i odgoj za zajedničkarski život i za poslanje); unutarnja postupnost katehetskog procesa i katekumensko nadahnuće koje ga nadahnjuje (77-87).

Upravo s *katekumenatom* zaključuje se poglavlje i sveukupan *prvi dio* ODK-a. Nabrajaju se (prema *Redu pristupa odraslih u kršćanstvo*) četiri etape kršćanske inicijacije: pretkatekumenat, katekumenat, čišćenje i prosvjetljenje (primanjem triju sakramenata inicijacije), mistagogija (uranjanje u sakramentalna otajstva i vodič prema ulaženju u zajednicu), s postupnim odgovarajućim etapama kateheze: biblijska kateheza, doktrinarna kateheza i mistagoška kateheza.

Broj 90 pokazuje kako krsni katekumenat treba postati nadahniteljski element sveukupne crkvene kateheze. Broj 91 predstavlja elemente koji taj krsni katekumenat čine važnim:

- podsjeća na temeljnu važnost uloge inicijacije
- osigurava inicijaciju za koju je odgovorna sveukupna kršćanska zajednica
- prožet je Kristovim vazmenim otajstvom te se prema tome nadahnjuje na vazmenom bdijenju
- to je mjesto gdje započinje inkulturacija
- to je formativan proces i istinska škola vjere.

2. NEURALGIČNA TOČKA: STVARANJE KATEHETSKOG PROJEKTA U PARTIKULARNOJ CRKVI

Daljnje vrlo pogodeno dostignuće *Direktorija*, s obzirom na djelovanje, nalazi se u *petom dijelu*, tj. u dijelu koji u središte katehetsko-evangelizacijskog djelovanja postavlja *partikularnu Crkvu*.

– I dalje se ponavlja da je kateheza djelo čitave zajednice, ali se to zajedničko djelo-

vanje često ne uspijeva konkretizirati u praksi. Izrada »raščlanjenoga i suvisloga biskupijskog katehetskog projekta« bila bi početak takve suradnje u kojoj svatko vrši svoju ulogu i ima svoje posebno mjesto.

– ODK je knjiga bogata mudrošću, koja sažeto iznosi iskustvo sveukupne Crkve posljednjih desetljeća, barem počevši od Drugoga vatikanskog sabora. ODK je, u zajedničkom djelovanju sviju, neophodan vodič za ozbiljno sučeljavanje s potpunim i složenim djelom odgoja u vjeri novih naraštaja ili, bolje rečeno, svih vjernika te sveukupnog navještaja evanđelja.

– To je zadatak ponajprije zaredenih službenika, od biskupa do prezbitera i đakona. Posebno bih htio istaknuti poslanje prezbitera, kao »ministerijalnog svećenika« u Crkvi.¹ To je poslanje – čini mi se – dobro osvjetljeno u apostolskoj pobudnici pape Ivana Pavla Drugog *Pastores dabo vobis* (PDV), kojom tvrdi kako je »služba prezbitera posvema za Crkvu; za poticanje vršenja općeg svećeništva čitavoga Božjega naroda (PDV 16). Prezbiteri napokon »ne zamjenjuju, već promiču krsno svećeništvo čitavoga Božjega naroda vodeći ga k punom crkvenom ostvarenju«. Pomoću ministerijalnog svećeništva »prezbiterima je od Krista u Duhu dan poseban dar, da mogu pomagati Božjem narodu, vršiti tu vjernost i u punini opće svećeništvo koje im je dano« (PDV 17).

Govoreći o sudjelovanju svih vjernika u proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj Kristovoj službi (LG 10-13), *Lumen Gentium* dobro specificira u čemu se sastoji »opće svećeništvo« krštenika. Posebice, tu se kaže da su »sakramentom potvrde [vjernici] još

¹ Tu sam temu nastojao produbiti u jednom drugom članku. Usp. U. GIANETTO, *La catechesi nella Chiesa oggi: interpella la formazione permanente del presbitero?*, u: »Sacrum Ministerium« 10(2004), 106-124.

savršenije vezani uz Crkvu, nadareni posebnom jakošću Duha Svetoga, i tako više obvezani da kao pravi Kristovi svjedoci i riječju i djelom šire i brane vjeru» (LG 11). U sljedećem broju se pojašnjava: »Sveti Božji narod ima dio i u proročkoj Kristovoj službi, šireći svuda živo svjedočanstvo o Njemu, osobito životom vjere i ljubavi, i prinoseći Bogu Žrtvu hvale, plod usta koja ispovijedaju Ime Njegovo.« (usp. Heb 13, 15)

Ivan Pavao Drugi sa svoje strane zaključuje kako će se, ako je i intelektualno dobro pripravljen, »svećenik moći istinski posvetiti služanju narodu Božjem, pomažući mu obrazložiti kršćansku nadu svima onima koji to zatraže« (usp. 1 Pt 3,15). (PDV 72)

Ako je svećenik pozvan tako formirati sve krštenike, morat će se poslužiti svim sredstvima koja su za to prikladna. Među njima, i *planom biskupijskog djelovanja na polju kateheze*.

2.1. *Vrijednost biskupijskog projekta za katehezu*

Iz dobrog biskupijskog projekta mogu se razviti razni pothvati za koje inače postoji opasnost da budu zaboravljeni, iako ih često nije teško izvršiti. Ako se međutim na njih misli i ako su sakupljeni u opsežnom i raščlanjenom planu te ponudeni velikom broju mogućih suradnika, takvi pothvati mogu uroditi obilnim plodom.

2.2. *Faze stvaranja projekta*

Direktorij daje jasne upute o raznim momentima koji su svojstveni stvaranju projekta: poći od analize situacije i od vjerskih potreba (279-280); razraditi program djelovanja, katehetske smjernice i ciljeve koje valja postići (281-282); razraditi sredstva i didaktička pomagala za katehetsko djelovanje (283); izraditi lokalne katekizme (284-285).

Nastojat ćemo analizirati svaku točku, dodajući one prijedloge koje su tom projektu posljednjih godina dodali učiteljstvo Crkve u Italiji te studije stručnjaka.

2.2.1. *Analiza društveno-religijske situacije*

– Prethodni *Direktorij*, iz 1971. godine, nije tako jasno predlagao izradu katehetskog projekta partikularne Crkve, ali je u svom uvodnom poglavlju davao jasne upute za njegovu razradu na raznim razinama. Taj dokument iz 1971. započinje citatom preuzetim iz *Gaudium et Spes* br. 4, opisujući aktualnu situaciju u svijetu: »razdoblje..., u kojem se duboke i brze promjene postupno proširuju na cijeli svijet... pravi društveni i kulturni preobražaj koji zadire i u vjerski život«.

Među tim posljedicama, dvije izblizega zanimaju i katehezu: prva je ona koja kaže kako je u prošlosti kulturalna tradicija bila sklonija nego danas prenošenju vjere. Druga kaže da se kršćanska vjera, kako bi se mogla ukorijeniti u novim kulturama koje se pojavljuju, treba razvijati i izražavati u novim izričajima. Današnji ljudi postavljaju sebi nova pitanja o smislu i značenju svog života. Odatle i potreba da se osigura kontinuitet vjere, ali da se istovremeno i na nov način predlaže poruka spasenja. Valja imati na umu i društvena obavijesna sredstva, koja imaju veliku važnost u životu vjernika, bilo po tome što naučavaju bilo po mentalitetu i načinu ponašanja koje u njima promiču.

– ODK iz 1997. u broju 279 analizira situaciju i potrebe. Uključena je i *analiza pastoralnog djelovanja*, stanje kateheze; njezino stvarno mjesto u procesu evangelizacije; ravnoteža i raščlanjivanje raznih područja kateheze (djeca, adolescenti, mladi, odrasli); koordiniranje kateheze s kršćanskim odgojem u obitelji, sa školskim od-

gojem, sa školskim vjeronaukom i s drugim oblicima odgoja vjere; unutarnja kako-voća, sadržaji koji se prenose i upotrebljena metodologija; obilježja kateheta i njihovo formiranje.

Isti *Direktorij* predlaže zatim *analizu religijske situacije*: smisla za sveto, za religiozno i vjerske situacije, s raznim tipologijama vjernika; zatim *društveno-kulturnu analizu*, koja je jednako tako potrebna i za pripremu katekumena i katehiziranja u vidu kršćanske prisutnosti u društvu.

2.2.2. Izrada programa djelovanja

Od analize situacije polazi izrada djelovanja. Ono određuje ciljeve, sredstva katehetskog pastoralna i propise koji ga usmjeravaju, tako da odgovaraju lokalnim potrebama te budu potpuno u skladu s ciljevima i normama sveopće Crkve. Neki ciljevi su trajni i imaju neograničeno trajanje u vremenu, ali je plan djelovanja općenito za određeno vrijeme, nakon čega se plan obnavlja s novim naglascima, ciljevima i sredstvima.

Iskustvo uči da je takav plan vrlo koristan, jer označava zajedničke ciljeve, ujedinjuje napore i potiče na rad s jedinstvenom perspektivom. Njegov prvi uvjet je da bude realističan, jednostavan, jasan i kratak.

2.2.3. Razrada smjernica za katehezu

Uz operativni program djelovanja mnoge su biskupske konferencije na nacionalnoj razini izradile sredstva u kojima se više razmišlja i usmjerava te se predlažu kriteriji za prikladnu i primjerenu katehezu. Takvi se tekstovi predstavljaju s raznim propisima, ali su zapravo istinski katehetski direktoriji. Nakon što ih odobri Sveta Stolica, ti dokumenti postaju siguran vodič za katehezu. Takav je dokument za Italiju *Rinnovamento della catechesi*, koji je

objavljen 1970. i ponovno predložen 1988, s pismom biskupa kojim se predlažu neki sadržaji.

2.2.4. Razrada pomagala i sredstava za katehezu

Nakon plana djelovanja i katehetskih smjernica, važno su pomagalo za katehezu didaktički tekstovi koje valja upotrijebiti u konkretnom poučavanju. To mogu biti knjige, ilustracije ili audiovizualna sredstva. U Italiji ih ima mnogo, a neprekidno se proizvode i nova. Biskupijskim planom treba načiniti njihov pažljiv odabir i dati katehetama smjernice za njihovu uporabu, ostavljajući im slobodu da, nakon zrela razlučivanja, odaberu i druga sredstva (ODK 283).

2.2.5. Razrada lokalnih katekizama

Neposredna je odgovornost biskupske službe izrada nacionalnih, regionalnih ili biskupijskih katekizama, koje se shvaća kao »tekstove sveopće Crkve za određenu situaciju ili kulturu«.

Izrađeni su uz sudjelovanje katehetskih radnika, pod konačnom odgovornošću biskupa, koji su na poseban način katehete u partikularnoj Crkvi.

Sukladni su KKC-u te propisima i kriterijima koji su predloženi u br. 284 i 285 ODK-a.

KKC (zajedno sa svojim *Kompendijem*) nije prvenstveno katekizam za neposrednu uporabu, nego se shvaća kao siguran i autentičan uporišni tekst za naučavanje kršćanskog nauka i izradu lokalnih katekizama (usp. konstituciju *Depositum fidei* br. 4).

2.3. Mjesto KKC-a i njegova Kompendija u planu djelovanja za katehezu

Osobno smatram da KKC i njegov *Kompendij* imaju važno mjesto u planu

evangelizacije i kateheze. O tome će se moći opširnije govoriti raspravljajući o *drugom dijelu* ODK-a, posvećenom *Evandeoskoj poruci*.

Zasad ću se ograničiti na rasvjetljavanje uloge koju oni mogu imati u religioznom »opismenjavanju« Talijana. To opismenjavanje može imati mnoge vidove, ali se ovdje možemo zadržati samo na jednome, onome koji se odnosi na »informaciju«. Zašto u našem »planu djelovanja« ne bi mogao postojati i ovaj dio: Što činimo mi, naša župa, naša biskupija, kako bismo doprinijeli skidanju onog tereta koji pritišće velik dio talijanskog naroda, a sastoji se u religiozno-kršćanskoj »dezinformaciji«?

Papa Benedikt XVI, u *Motu proprio proglašenja* Kompendija iz 2005, naglašava:

»Kompendij je vjeran i pouzdan sažetak *Katekizma Katoličke crkve*. On na jezgrovit način sadrži sve bitne i temeljne elemente vjere Crkve... svojevrsan *vademecum* koji ljudima, vjernicima i onima koji to nisu, omogućuje jednim cjelovitim pogledom obuhvatiti čitavu panoramu katoličke vjere.« I još: »Stoga ovaj *Kompendij* s pouzdanjem povjeravam ponajprije cijeloj Crkvi i posebno svakom kršćaninu da, zahvaljujući njemu, mognu u ovome trećem tisućljeću pronaći nov polet u obnovljenu zalaganju oko evangelizacije i odgoja za vjeru... No ovaj se *Kompendij* svojom kratkoćom, jasnoćom i cjelovitošću obraća svakoj osobi koja... želi spoznati Put Života.«

Moglo bi se primijetiti da su KKC i njegov *Kompendij* doktrinarno izlaganje kršćanstva, dok današnje vjersko neznanje dolazi do toga da ne pozna ni Isusov život i djelo, a nauk je njihovo tumačenje.

To je istina. Uvod u Isusov život u novim talijanskim katekizmima možda je njihova najveća novost koju još valja naglasiti u katehezi. Ipak, nauk ostaje dimenzija odlučujuće važnosti za katehezu i za tzv.

»religijsko opismenjavanje«. *Kompendij* ističe upravo tu teološku i doktrinarnu dimenziju kršćanstva. To čini upućujući na KKC, koji je njegov glavni i pouzdan izvor (ili zbirka izvora).

Zadaci plana djelovanja s obzirom na *Kompendij* mogu se ovako ukratko izreći:

– Ako je *Kompendij* na početku izvanredno raširen, sada ga trebamo nastojati intenzivno širiti savjetujući, poklanjajući (krizmanicima, mladim supružnicima ili u drugim prigodama), podržavajući inicijative za njegovo širenje, kako bi se mogao naći posvuda, od hotelskih soba do željezničkih stanica i samoposluga. Svi vjernici, na tisuću načina, mogu surađivati u podrobnom širenju toga teksta, u svim ambijentima današnjega društvenog života, radi nužnog »religijskog opismenjavanja« našega društva.

– Ako *Kompendij* upućuje pozornost na KKC, treba ga upotrebljavati i savjetovati njegovu uporabu kako bi doprinosio sve produbljenijem poznavanju toga velikog *Katekizma*, koji je bogata zbirka izvora vjere: biblijskih, liturgijskih, patriističkih, teoloških ili pak onih koji su preuzeti iz života Crkve i svetaca.

– Ako je *Kompendij* sredstvo religijskog i religijsko-katoličkog opismenjavanja, valja se njime mudro služiti kako bi za relativno kratko vrijeme nestala ta rana vjerskog neznanja koja nas toliko sramoti. U tome bi se trebali svi složiti: kulturni radnici, vjernici i nevjernici, oni koji su religiozni i oni koji to nisu, oni koji su učeni i oni koji pripadaju najjednostavnijim društvenim slojevima.

Kompendij osim toga ne upućuje samo na KKC nego i na uporabu nacionalnih katekizama, s obzirom na koje su KKC, pa i sam *Kompendij* i nastali. Oni se smještaju uz Bibliju ili kao uvod u čitanje i razmatranje same Biblije. Ona je glavni izvor,

ne knjiga ili pomagalo za katehezu – kao što kaže talijanski *Documento di base* – nego »Knjiga«², koju pak treba iznova čitati u vremenima i u mjestima u kojima živimo.

Zaključno, *Kompendij* i *KKC* jesu sažetak vjere koju se ispovijeda, slavi, živi i moli.

Upravo ta slika koja predlaže kršćanstvo ne kao neku čistu spekulativnu činjenicu nego kao život koji valja ostvariti prema raznim iskustvima, logično i nužno potiče dalje od običnog čitanja neke knjige te zahtijeva prelazanje puta kao i izvršavanje određenog egzistencijalnog procesa. Knjigu se na određeni način poštuje, ali se ide dalje od knjige.

U planu djelovanja trebao bi se stoga nalaziti i program širenja *Kompendija KKC*-a.

Promotrimo sada bitne službe koje bi svaka biskupija trebala organizirati.

2.4. *Bitno služenje koje biskupijska kateheza mora ponuditi*

U biskupijskom katehetskom projektu svaka partikularna Crkva, ponajprije s obzirom na kršćansku inicijaciju, mora ponuditi barem dvostruko služenje:

a) Raščlanjen i dosljedan proces kršćanske inicijacije za djecu, adolescente i mlade, blisko povezan sa sakramentima inicijacije već primljenima ili koje tek treba primiti, u povezanosti s odgojnim pastoralom.

S obzirom na pastoral, ODK tvrdi (78) da odgojni pastoral u partikularnoj Crkvi treba utvrditi nužno koordiniranje među raznim »mjestima« gdje se ostvaruje odgoj u vjeri djece, adolescenata i mladih.

Željeli bismo da koordiniranje ide još dalje te da se proširi i na ona mjesta gdje se odvija odgoj i ljudska formacija mladeži, od obitelji do udruga i škole. Zapravo bi se planom djelovanja trebalo surađivati sa školom, prihvatiti poticaj za sučeljavanje s formativnim planovima školskih ustanova koji postoje na određenom teritoriju (a ako

takvi planovi ne postoje, trebalo bi potaknuti školsku ustanovu da ih načini, predstavljajući ono što je njoj svojstveno i pozivajući da se to upotpuni kad je posrijedi ljudski odgoj, nudeći i tražeći suradnju).

b) Proces kateheze za odrasle, koji je ponuđen onim kršćanima koji osjećaju potrebu za utemeljenjem svoje vjere, ostvarujući ili kompletirajući uvođenje u kršćanstvo koje je započeto ili ga treba započeti s krštenjem.

Direktorij osim toga podsjeća na to kako u nemalom broju nacija danas postoji potreba za katehezom za stare ljude, koja se nudi onim kršćanima koji, otvarajući se trećoj i konačnoj fazi ljudskoga života, žele, možda po prvi put, postaviti čvrste temelje svojoj vjeri.

Drugi ciljevi koje valja predložiti u planu mogu proizaći iz našega komplemnarnog razmišljanja. Plan uvijek valja proučavati i produbljivati, dok se ostvaruje ono što je već odlučeno.

O dosad rečenome želio bih iznijeti još nekoliko dodatnih primjedbi.

Prva se sastoji u tome da se zamijeti kako je u postkonzilskoj Crkvi načinjen velik posao na području razmišljanja koja se odnose na kršćansku formaciju za razne razine vjernika: prezbitere, dakone, redovnice i redovnike, katehete i druge pastoralne radnike laike, za zaručnike i mlade obitelji. Materijal koji je načinjen na temelju tih proučavanja često je dragocjen i vrlo koristan te je šteta što ga se nikad nije sveukupno promatralo, u službi sveukupne kršćanske formacije. Što se tiče laika, čini se da je sve ono što je napisano o formaciji kandidata za brak ili za pastoral mladih bračnih parova, veoma važno za biskupijski projekt laičke formacije ako se odvija uz pomoć jedne ili više ekipa na biskupij-

² *Il rinnovamento della catechesi* br. 107.

skoj razini. Nije to bilo koje područje pastoralna, nego nešto čemu u svakom slučaju pripada središnje i odlučujuće mjesto.

Druga primjedba odnosi se na katekumenat. O tome govore brojevi 88-91 ODK-a u *prvome dijelu*, raspravljajući o zadaćama kateheze. U krsnom katekumenatu, formacija (ili proces dozrijevanja vjere) odvija se u četiri etape, koje su opisane u *Redu pristupa odraslih u kršćanstvo*: 1. pretkatekumenat (u kojemu se odvija prva evangelizacija u vidu obraćenja i detaljno tumači kerigma prvog navješćaja); 2. katekumenat u pravom smislu riječi (namijenjen cjelovitoj katehezi, koji započinje predajom evanđelja); 3. vrijeme očišćenja i prosvjetljenja (sa snažnijom pripravom na sakramente inicijacije, uz predaju simbola i *Očenaša*); 4. vrijeme mistagogije (iskustvo sakramenata i ulazak u zajednicu).

U vrijeme crkvenih otaca započinjalo se s biblijskom katehezom te se nastavljalo s doktrinarnom i mistagoškom katehezom. U mnogim biskupijama i nacijama ustanovljen je službeni katekumenat, sa svojim putem formacije koji uključuje sve i razvija se postupno i zajedničarski pod vodstvom biskupa. Dio plana djelovanja predstavlja i predviđanje i ostvarivanje instituta katekumenata.

2.5. *Tko izrađuje biskupijski katehetski projekt?*

Kateheta u pravom smislu riječi i prvi odgovoran za katehezu u partikularnoj Crkvi je biskup (ODK 222 i CT 63). Njegova je dužnost u biskupiji ustanoviti globalan, raščlanjen i povezan katehetski projekt koji odgovara istinskim potrebama vjernika te je prikladno uvršten u biskupijski pastoralni plan, a u svom se razvoju koordinira s planovima biskupske konferencije.

Biskup sa svoje strane sebi izabire suradnike, prije svega »biskupijsku katehet-

sku službu«. Za njezino praktično ostvarivanje, biskupija ima na raspolaganju svećenike (224), roditelje, prve odgojitelje vjere njihove djece (226), redovnice i redovnike (229) i katehete laike (230-232).

Biskupijski katehetski ured, koji je danas u Italiji uključen u ured za školstvo i biblijski apostolat, sredstvo je koje »biskup, glava zajednice i učitelj nauka,« koristi za upravljanje i usmjeravanje svih biskupijskih katehetskih djelatnosti (265). Njegovi su zadaci pojašnjeni u *Direktoriju* (266). Među prvima je to razrada plana djelovanja, prijedlog smjernica za katehezu i formiranje kateheta.

Svi bi međutim mogli i trebali surađivati u pripremi biskupijskoga katehetskog projekta i odgovarajućeg plana djelovanja. To bi mogla biti i tema biskupijskih susreta (a zašto ne i godišnjeg susreta ravnatelja talijanskih katehetskih ureda?) ili jedno od poglavlja na tečajevima formiranja kateheta te ujedno postati shema poučavanja katehetike bogoslovima, čime bi istovremeno ta pouka postala i vrlo praktična i zanimljiva.

Godine 1975, don Roberto Ginnatelli, koji je tada bio ravnatelj Katehetskog instituta Salezijanskoga papinskog sveučilišta, u svom je članku u časopisu *Seminarium*³, koji se odnosio na katehetsku formaciju bogoslova, iznio prijedlog da ih se uključi u biskupijsko i katehetsko pastoralno programiranje u raznim trenucima tog programiranja: u proučavanje i analizu situacije, izbor ciljeva i postupaka za njihovo postizanje, pripremu sredstava za provjeru

³ R. GIANNATELLI, *La formazione pratico-pastorale in catechesi*, u: »Seminarium« 27(1975), 137-155. Cijeli taj broj časopisa posvećen je katehetskoj formaciji budućeg svećenika, tragom međunarodnoga katehetskog kongresa iz 1971. i objavljivanjem, te iste, 1971. godine, *Općega katehetskog direktorija*.

i vrednovanje. Bio je to prijedlog kojim se katehetsku formaciju htjelo učiniti praktičnom i zanimljivom, ujedinjujući doprinose teoloških znanosti (spekulativne, biblijske, pastoralne teologije) i humanističkih znanosti (statistike, sociologije, psihologije, pedagogije).

Direktorij spominje i: »zadaće međubiskupijske suradnje« (268), »zadaće biskupske konferencije« (269) i »zadaće Svete Stolice« (270-271), kojima će također trebati prilagoditi biskupijski program djelovanja.

Formacija kateheta svakako je dio biskupijskih planova. ODK naglašava kako »biskupijski katehetski pastoral mora potpunu prednost posvetiti *formaciji vjernika laika za katehete*. Zajedno s time, a kao doista odlučujući element, pozornost će se morati posvetiti *katehetskoj formaciji svećenika*, i to u studijskim planovima sjemenišnog obrazovanja, kao i u razdoblju permanentne formacije. Od biskupa se traži da se savjesno brinu o toj formaciji« (234).

Sastavni dio plana svećeničke formacije na biskupijskoj razini jest i osposobljavanje nekih svećenika za zadaće potpore: »Kako bi katehetsko poslanje u biskupiji bilo plodno, treba se osloniti na ostale djelatnike koji ne moraju nužno biti izravni katehete, ali podupiru i zastupaju katehetsko djelovanje, ostvarujući neodgodive zadaće kao što su formacija kateheta, izrada materijala, promišljanje, organizacija i planiranje. Ti su djelatnici zajedno s katehetama u službi jedinstvenoga biskupijskog katehetskog poslanja, premda nemaju iste uloge niti ih obnašaju pod istim nazivnikom« (219).

2.6. *Zaključak*

Prisjetili smo se, nakon deset godina, barem nekoliko najbudrijih smjernica ODK-a i čini nam se da ne možemo poželjeti ništa više nego da ih se ozbiljno razmotri i s velikim zalaganjem ostvaruje.

II. EVANĐEOSKI SADRŽAJ

3. SADRŽAJI EVANĐEOSKE PORUKE

Evo, konačno smo došli do »sadržaja« kateheze. Nije riječ o problemu drugotne naravi. To je pitanje posljednjih desetljeća prouzrokovalo nemali broj napetosti, pomalo u cijeloj Crkvi, uključujući Italiju, gdje se to često naziva »problem istinitosti«.

Osobno sam prije više godina, od prvih rasprava, primijetio da »istine« nisu samo teološko-doktrinarne, nego također, što više i prije toga, povijesno-činjenične. Zar *Dei Verbum* (DV) ne kaže da se objava dogodila pomoću »događaja i riječi«? Zar *drugi dio Općeg direktorija za katehezu* (ODK) ne započinje s nekoliko biblijskih citata koji govore o činjenicama, kao što su poznavanje osobe (»da upoznaju tebe, jedino-ga istinskog Boga, i onoga koga si poslao, Isusa Krista«), prihvaćanje Radosne vijesti (»Kraljevstvo Božje je blizu: obratite se i vjerujte evanđelju«), Isusova smrt i uskrsnuće (»umro radi naših grijeha, po Svetome pismu, pokopan i uskrsnuo treći dan, po Svetome pismu«)?

Svrha *drugog dijela Direktorija* jest pokazati nam da vjeru u Isusa Krista valja hraniti, bilo kao čin povjerenja i predanja njegovoj Riječi, ili kao angažman u sve boljem upoznavanju dubokog značenja te riječi. Kršćanin treba osnaživati snagu pomoću koje vjeruje, kao i sadržaj, postojanost i poznavanje svoje vjere. Oni se obostrano jačaju.

Činilo se naime da će se objavljivanjem *Katekizma Katoličke crkve* (KKC) katehetska os pomaknuti na doktrinarno poznavanje (stoljećima smo proučavali katekizme kršćanskog nauka), dok naprotiv *Direktorij* uspostavlja sjajnu ravnotežu između »događaja« i »riječi«. KKC se od br. 93 novog *Direktorija* predstavlja kao »uporišni doktrinarni tekst za katehezu«, a tvrdi se kako je jednako važno proučavati događaje

povijesti spasenja. To ćemo sada malo detaljnije proučiti.

Kontinuitet s prethodnim *Direktorijem* naglašava se u I. poglavlju ovoga *Drugog dijela*, u kojem su, kao što je to bilo i u ODK-u iz 1971, sačuvane *norme i kriteriji za predstavljanje evanđeoske poruke u katehezi*, dok će drugo poglavlje iznijeti kriterije za uporabu KKC-a u katehetskoj situaciji odnosno u pripravi katekizama.

4. KRITERIJI ZA PREDSTAVLJANJE EVANĐEOSKE PORUKE

Temeljni kriterij odnosi se na izvor ili na »izvore« kateheze i sadrži odlučno nadilaženje ideje da su katekizmi izvor kateheze: »izvor iz kojeg kateheza crpi svoju poruku je riječ Božja« (br. 94).

4.1. *Izvori kateheze*

Direktorij nastavlja, citirajući *Catechesi tradendae* 27 (CT): »Božja riječ koja je predana u Predaji i u Svetom pismu, jer 'Sveta predaja i Sveto pismo čine jedinstveni sveti polog Božje riječi koja je povjerenja Crkvi'.«

Što su onda katekizmi? Odgovor je da su oni veoma vrijedna zbirka tekstova Predaje i Pisma, s prvim teološkim produbljenjem koje pruža autentične ključeve za njihovo čitanje u Crkvi i po Crkvi.

Katekizam međutim ne ograničava polje izvora kateheze: sveukupna širina Predaje i Biblije nalazi se pred katehetom, kao što to vrlo dobro objašnjava dokument *Rinnovamento della catechesi* u VI. poglavlju: *Izvori kateheze*. Odgovarajuće poglavlje talijanskoga *temelnog katehetskog dokumenta (Documento di base [DB])* još je jasnije i unutar Božje riječi koja nam je prenesena u Predaji uključuje »povijest Crkve i narodâ« (br. 112), liturgiju, živi izričaj Kristova otajstva, kao i onu riječ koja nam

dolazi posredstvom stvorenoga, jer »ako Božja riječ ima svoju puninu u Kristu« i »sve je učinjeno po Njemu«, tada nam i »djela stvorenoga govore o Bogu«. Tako dolazimo do izvanrednih brojeva 118 i 122 DB-a: »Sve je stvoreno u Kristu, po Kristu, s obzirom na Krista. Stoga svaki vid istine, ljepote, dobrote, dinamizma, koji se nalazi u stvarima i u cijelom svemiru, u ljudskim ustanovama, u znanostima i umjetnostima, u svim ljudskim stvarnostima i posebice u čovjeku i u povijesti: sve je to znak i put za navještaj otajstva Krista« (br. 118). Svijet je istina i ljepota (br. 119); dobrotu stvorenja izriče Božju ljubav (br. 120); dinamizam svemira potiče čovjeka na djelovanje (br. 121), a i sam je čovjek objava Boga u Kristu (br. 122). »Istina, ljepota, dobrotu i dinamizam stvorenja blistaju napose u ljudskom stvorenju. Sam Bog, kad se osobno objavljuje, čini to služeći se čovjekovim kategorijama. Tako se objavljuje kao Otac, Sin, Duh ljubavi; u najvišem obliku objavljuje se u ljudskom liku Isusa Krista. Stoga nije pretjerano ustvrditi da valja poznavati čovjeka kako bi se poznavalo Boga; valja ljubiti čovjeka kako bi se ljubilo Boga.«⁴ Netko je to ovako prokomentirao: »Čovjek, koji je sinteza stvorenoga, nadilazi svako stvorenje u svemiru. S tog gledišta, ništa ne objavljuje Boga tako kao čovjek.« Br. 122 DB-a nastavlja: »Onaj tko katehizira, po očitovanjima čovjekova razuma, volje i ljubavi te njegovih mnogobrojnih osjećaja i ukusa bolje shvaća Krista, a po Kristu više i bolje shvaća Boga.«

ODK u br. 95 naglašava kako »Božja riječ... sjaji u životu Crkve, u njezinoj dvo-tisućljetnoj povijesti, napose u svjedočenju kršćana, posebice svetih; produbljuje se u

⁴ Usp. PAVAO VI, *Propovijed na IX. zasjedanju Drugoga vaticanskog sabora*, 7. prosinca 1965.

teološkom istraživanju...; očituje se u izvornim religioznim i moralnim vrednotama koje su, poput sjemena Riječi, posijane u ljudskom društvu i u raznim kulturama».

Nastavljajući se na DV, ODK zamjećuje kako svi ti »izvori« nisu po svojoj razini jednaki; postoje glavni i pomoćni te ih se »nikada ne smije shvatiti jednoznačno« (ODK 96). »Učiteljstvo ima zadaću 'vjerodostojno tumačiti riječ Božju', vršeci – u ime Isusa Krista – temeljnu crkvenu službu. Predaja, Pismo i učiteljstvo, prisno povezani i združeni, 'svaki su na svoj način' glavni izvori kateheze« (ODK 96). Iz njih proizlaze »kriteriji za predstavljanje evanđeoske poruke u katehezi«.

»Živi izvor riječi Božje i 'izvori' koji iz njega proistječu i u kojima se izriče, katehezi pružaju načela za prenošenje svoje poruke svima onima u kojima je sazrela odluka da nasljeduju Isusa Krista.« (ODK 96)

4.2. *Drugi kriteriji za predstavljanje poruke*

U broju 97 *Direktorij* nabraja druge kriterije za predstavljanje poruke, a sljedeći brojevi ih opsežnije tumače. Mnogi od njih jasno nadilaze čisto »doktrinarnu« dimenziju kateheze. To je poslužilo za smirivanje bojazni kateheta. Oni su se bojali da se, predlaganjem kao modela bitno »teološko-doktrinarnog« izlaganja evanđeoske poruke, kao što je to u KKC-u, katehezu želi svesti samo na tu dimenziju, što bi, koliko je god nauk bitan i važan, nanijelo veliku štetu katehezi.

Doista, »kristocentrizam i trojstveni kristocentrizam evanđeoske poruke« (ODK 98-99) usredotočeni su na »osobe«, a ne na »nauk«. Tako su sljedeći brojevi: »poruka koja naviješta spasenje« (ODK 101-102), »poruka oslobođenja« (ODK 103-104), »eklezijalnost evanđeoske poruke« (ODK 105-106), »povijesno obilježje otajstva spa-

senja« (ODK 107-108) izričito povezani s činjenicama, osobama, poviješću, a ne samo s »naukom«, iako je dotrinarno tumačenje bitno. Pa i inkulturacija, o kojoj je riječ u br. 109, jest govor o vrlo konkretnim životnim činjenicama.

Slično tomu, i značajke koje se traže za predstavljanje evanđeoske poruke, koje treba produbiti u katehezi, zadovoljile su iščekivanja kateheta.

Poruka koju valja predstaviti – uči ODK – treba biti »*cjelovita*« poruka (ODK 111-113), a ne okrnjena ili ograničena (ali i zbog toga treba predstaviti sve dimenzije koje su svojstvene samoj poruci), očitujući se tako kao »organska i hijerarhijska« poruka (ODK 114-115). Glasovita »sustavnost«, koja s didaktičkog gledišta nije uvijek laka, i zbog toga što je često ograničena na »doktrinarnu sustavnost«, zaboravlja da postoji i »povijesna« i »pedagoška sustavnost«. »Povijesna« sustavnost je npr. ona iz prva tri talijanska katekizma kršćanske inicijacije. Ti tekstovi slijede sintezu ustrojenu po uzoru na liturgijsku godinu, prema tome po uzoru na Bibliju. Dobro su učinili talijanski biskupi i kateheta braneći je protiv pokušaja da svi nacionalni katekizmi usvoje sintezu KKC-a. »Pedagoška sustavnost« je ona sustavnost koja kao središte uzima razvoj kršćanske osobnosti (kao što čine četvrti katekizam kršćanske inicijacije i prvi katekizam mladih Talijanske biskupske konferencije).

ODK ističe i treće obilježje kršćanske poruke – »*znakovitost*«: »Važna poruka za ljudsku osobu« (ODK 116-117).

Ta obilježja (*cjelovitost, sustavnost i znakovitost*) zahtijevaju da u katehezi budu sve njezine dimenzije, od doktrinarnog do povijesnog, od iskustvene do kulturalne: tu treba biti cijeli čovjek i cijeli Bog.

Metodološko načelo s kojim se završava poglavlje kazuje da se katehetski pristup

ne može svesti na kriterije koji su nastali za stolom, nego »je uvjetovan prilikama i stanjem vjere onog tko prima katehezu« (ODK 118). Posebice je zadaća biskupa naznačiti točnije propise »putem katehetskih direktorija, katekizama za različite dobi i kulturne prilike te ostalih sredstava koja se smatraju prikladnima« (ODK 118).

5. ULOGA KKC-a I NJEGOVA KOMPENDIJA U PLANU KATEHETSKOG DJELOVANJA

Ovu smo temu već spomenuli u prvom dijelu članka. Nakon što smo podsjetili kako KKC i njegov *Kompendij* zauzimaju važno mjesto u evangelizacijskom i katehetskom planu, ograničili smo se na predlaganje jedne od uloga koje su oni mogli imati, a to je relijsko »opismenjavanje«, zaustavivši se samo na jednom od njegovih vidova, tj. na »informaciji«. Sada bismo htjeli pojasniti njihovu važnost za sveukupnost evangelizacije i kateheze.

Prvo čega se treba prisjetiti jest da dvojica papa, sluga Božji Ivan Pavao Drugi i Benedikt XVI, tim knjigama pridaju osobito važnu ulogu. Nastojat ćemo uočiti njihovu širinu, ali i granice, vodeći računa o pojašnjenjima koja postoje u *Drugom dijelu* ODK-a.

Nesumljivo je da dvojica papa koja promiču ta dva teksta ističu njihovu važnost, kao što je lako uočljivo iz konstitucije *Fidei Depositum* i iz *Motu proprio* proglašenja *Kompendija* iz 2005. godine, pape Benedikta XVI.

Valja međutim pojasniti da KKC i njegov *Kompendij* nisu tekstovi namijenjeni prvenstveno izravnoj uporabi, nego su zamišljeni zato da posluže kao sigurni i autentični uporišni tekstovi za naučavanje kršćanskog nauka i za izradu lokalnih katekizama.⁵

Tu tvrdnju valja malo ublažiti prisjetimo li se da je *Kompendij*, kao i KKC, saže-

tak ispovijedane, slavljene, življene i moljene vjere te da upravo taj okvir, koji predlaže kršćanstvo ne samo kao čistu spekulativnu činjenicu nego i kao život koji valja ostvariti po raznim iskustvima, logički i nužno potiče dalje od običnog čitanja knjige te zahtijeva da se prolazi određeni put i prođe određeni egzistencijalni proces. Tu se knjigu prema tome poštuje ako se ide dalje od knjige.

Direktorij nas doista poziva da idemo »dalje od knjige«, predlažući, kao sadržaje evandeoske poruke, ne samo četiri »stožera« vjere nego i tri »etape« povijesti spasenja, koji zajedno tvore sedam »elemenata« koji obuhvaćaju povijest i nauk, Bibliju i tradiciju, životnu sintezu: »Bogatstvo patrističke predaje kao i bogatstvo katekizama stječe se u suvremenu katehezu Crkve, obogaćujući je i u njezinu samom shvaćanju i u njezinim sadržajima. Na katehezu podsjeća sedam osnovnih elemenata koji je oblikuju, a to su tri etape pripovijedanja povijesti spasenja – Stari zavjet, život Isusa Krista i povijest Crkve te četiri uporišna stupa izlaganja – Vjerovanje (Simbol), sakramenti, Dekalog i Očenaš. S tih sedam temeljnih kamenova, koji su temelj i procesa kateheze inicijacije i trajnog itinerarija kršćanskog sazrijevanja, mogu se izgraditi zdanja različite arhitekture ili artikulacije, već prema naslovnicima ili različitim kulturnim prilikama.« (ODK 130)

5.1. Metodički pokazatelji za uporabu *Kompendija*

Sada bismo željeli dati nekoliko praktičnih savjeta za uporabu *Kompendija*.

1. Započnimo od *dijaloškog oblika*. Onako kako je predložen, ne može izbjeći klasičnoj primjedbi koja se uvijek iznosi, a to je da je riječ o odgovorima *na pitanja*

⁵ *Fidei Depositum* 4.

koja nitko nikada nije postavio. Zapravo nije uvijek tako. Može se točno istražiti, osobno ili sa svojim katehetama, ili sa skupinama vjernika dragovoljaca: čitajući *Kompendij*, koja su pitanja koja biste vi sami postavili? Uvjeran sam da bi svi ili mnogi postavili pitanja od broja 1 do 10 o čovjeku i Božjoj objavi čovjeku, možda oblikujući neko od tih pitanja malo drugačije. Takvo vježbanje drugačijeg formuliranja također je korisno. Ali i pitanja od 11 do 24 o prenošenju vjere i o Svetome pismu vrlo su zanimljiva. Isto se može reći i o pitanjima od broja 25 do 32. Dakle, treba li na kraju reći da je sve važno i zanimljivo?! Odavde nadalje možda se može promijeniti pitanje na kojemu se temelji istraživanje. Više ne treba tražiti pitanja koja nas zanimaju, nego ona koja nas posebno zanimaju ili su posebno lijepa. Tada ćemo spomenuti npr. pitanja o čovjeku (66-72) ili ona o padu i prvome grijehu (73-78). Tako se može nastaviti i s drugim pitanjima.

2. Drugo obilježje *Kompendija*, osim dijaloškog oblika, jest *umjetničko predstavljanje* koje nije uključeno radi ukrasa nego kao sastavni dio katehetskog poučavanja. Riječ je o četrnaest slika, koje označavaju njegovo raščlanjivanje. Te slike proizlaze iz bogate baštine kršćanske ikonografije. Osim pisane i usmene tradicije, postoji i naslikana riječ, koja svojom umjetničkom ljepotom govori razumu i srcu vjernika.

Kako ih upotrijebiti? Kao prvo, valja ih promatrati! Treba potražiti one koje nas se najviše doimlju: npr. Krist svezladar na početku, Poklon mudraca, Posljednja večera (koju se predlaže dva puta), Isus na Križu, Presveta Djevica Marija, Govor na gori, Marija i apostoli u dvorani posljednje večere, Isus u molitvi, Anđeli koji pjevaju.

Gotovo sve te slike predstavljaju Isusa. Pomoću njih mogu se prikazati glavni trenuci njegova života (kojega nema previše

u KKC-u i u *Kompendiju*). Zatim se mogu proučavati preostale slike *Kompendija*, ili pak potražiti druge slike, osobito one koje postoje na području župe i biskupije. Za ispravnu i djelotvornu uporabu umjetničkih slika danas postoje brojne teoretske i praktične rasprave raznih kateheta.⁶

3. Treće obilježje *Kompendija* su dva dodatka, kojih nema u KKC-u. Prvi sadrži *opće molitve*, a drugi neke obrasce katoličkog nauka. Taj dio *Kompendija* uistinu je namijenjen općoj uporabi i tu se može primijeniti »eventualno memoriranje« o kojemu govore tekstovi predstavljanja *Kompendija*. Doista, čini nam se da je među 598 pitanja iz teksta vrlo malo onih koje je moguće učiti napamet. Ta pitanja uostalom nisu ni pisana vodeći računa o tehnikama memoriranja.

Molitveni obrasci se naprotiv mogu i moraju naučiti napamet. Ako nikako drugačije, a onda tako da ih se zajednički recitira. Ti obrasci zapravo već postoje u talijanskim katekizmima, posebice u tekstu *Venite con me*. Razlika je međutim u tome što su u *Kompendiju* sabrani brojni vrlo lijepi obrasci (o Duhu Svetome, o euharistiji, o Mariji, *Te Deum*, *Benedictus*), kojih nema u katekizmima. Ali i oni imaju svoje posebnosti, kao što je dvostruka zapovijed ljubavi, odnosno *Klanjam ti se*, koji je predstavljen kao jutarnja i večernja molitva, a kojega je tumačenje i memoriranje osobito važno za pobožnost vjernika.

⁶ Usp. M. L. MAZZARELLO, *Dentro e oltre l'immagine. Quando l'arte contemporanea svela il trascendente: insegnare la religione con l'arte*, Elledici, Torino-Leumann, 2007. Kao na pokazatelj rastućeg zanimanja za to područje, podsjećamo na to da je ove godine održan tečaj o katehezi pomoću umjetnosti, što ga je organizirao institut *Veritatis Splendor* iz Bologne, u suradnji s EMR-ART. I talijanski i njemački katehetači koji su se sastali u rujnu 2007. u Firenzi raspravljali su o toj istoj temi.

4. Napokon, glavno obilježje *Kompendija* je *snažna ovisnost o KKC-u*.

Ono što nije drugotna značajka: služi – prema papi Benediktu – za naglašavanje jasnog i odlučnog zahtjeva kateheze, tj. zahtjeva za istinitošću. Ovih posljednjih godina mnogo se govorilo o tom zahtjevu, razumijevajući pod istinitošću »doktrinarnu« dimenziju kršćanstva. Ta dimenzija prevladava u KKC-u. S obzirom na *Kompendij* Benedikt XVI nadalje tvrdi: »Ovaj *Kompendij* s pouzdanjem povjeravam ponajprije cijeloj Crkvi i posebno svakom kršćaninu da, zahvaljujući njemu, mognu u ovome trećem tisućljeću pronaći nov pollet u obnovljenu zalaganju oko evangelizacije i odgoja za vjeru... Ovaj se *Kompendij* svojom kratkoćom, jasnoćom i cjelovitošću obraća svakoj osobi koja... želi spoznati Put Života.«

Moglo bi se primijetiti da su KKC i njegov *Kompendij* doktrinarno izlaganje kršćanstva, dok današnje nepoznavanje vjere ide dotle da se ne poznaju ni Isusov život i djelo, koje nauk tumači. To je istina i uvod Isusova života u nove talijanske katekizme možda je njihova najveća novost, koju valja još više naglasiti u katehezi. Nauk pak ostaje dimenzija odlučujuće važnosti za katehezu i za tzv. »religijsko opismenjavanje«. Međutim, *Kompendij* naglašava upravo tu teološku i doktrinarnu dimenziju kršćanstva. To čini neprekidno upućujući na KKC, kao na svoj glavni i pouzdan izričaj. *Jedna od zadaća Kompendija je upravo to, – zadržati životnom pozornost prema KKC-u i upućivati na njega* kao na glavni izvor (ili zbirku izvora) kateheze.

Primjedbe o ideji i ostvarenju ovakva *Kompendija* i o mogućnostima njegove uporabe mogu imati određenu valjanost, ali je sama činjenica da ga papa i drugi pouzdani crkveni čimbenici⁷ uporno preporučuju, za nas dostatan razlog da to ozbilj-

no ispitamo. Što možemo učiniti s tim *Kompendijem*? Što možemo učiniti od tog *Kompendija*? Kakve nam mogućnosti nude? Kako ga možemo upotrijebiti?

5.2. *Zadatak nacionalnih katekizama*

Valja se napokon prisjetiti da *Kompendij* ne upućuje samo na KKC nego i na uporabu nacionalnih katekizama, u vidu kojih su i KKC i *Kompendij* naglašeni. Ti se katekizmi na biskupijskoj i nacionalnoj razini smještaju uz Bibliju, ili kao uvod u čitanje i razmatranje same Biblije, koju – kao što to tvrdi talijanski temeljni katehetski dokument – valja smatrati glavnim izvorom, a ne knjigom ili pomagalom za katehezu: »Knjigom« (DB 107), koju valja iznova čitati u vremenu i mjestu u kojemu živimo, kako bi svjetlo koje širi bilo dio »drevnog, neugasivog svjetla: *svjetla Kristova!*«, a, s druge strane, »istovremeno, upravo poput uskrсне svijeće, ona u sebi nosi obilježje noći u kojoj svijetli«.⁸

Što se tiče izrade lokalnih katekizama, *Direktorij* potvrđuje da je neposredna odgovornost biskupske službe priprava nacionalnih, regionalnih ili biskupijskih katekizama, koje se shvaća kao »tekstove sveopće Crkve za određene prilike i kulturu«. Izrađeni su uz sudjelovanje katehetskih radnika i uz konačnu odgovornost biskupa, koji su na poseban način katehete u parti-

⁷ Dovoljno je citirati njegovo predstavljanje što ga je napisao tadašnji kardinal J. Ratzinger, te *Motu Proprio* odobrenja. Oba se dokumenta nalaze na početnim stranicama *Kompendija*. Valja citirati i članke nadbiskupa A. Amata, *Il Compendio del Catechismo della Chiesa Cattolica. Opportunità di maturazione della fede e di impegno apostolico*, u: »Catechesi« 75(2005-2006)2, 3-11; *Genesi, gestazione e nascita del testo attuale del Compendio*, u: »Credere Oggi« 26(2006)3, 21-30.

⁸ *Il nuovo catechismo olandese. Annuncio della fede agli uomini di oggi*, Elledici, Torino-Leumann, 1969, str. 444.

kularnoj Crkvi. Sukladni su KKC-u i propisima i kriterijima koje predlaže ODK (usp. ODK 283-285).

ODK posvećuje više brojeva (131-136) »mjesnim katekizimima«. Započinje govoreći o njihovoj potrebi i koristi: »uzimaju različite prilike i kulture«, »neprocjenjiva su sredstva za katehezu 'pozvanu nositi snagu evanđelja u srce kulture i kultura' (CT 53)« (ODK 131). Sluga Božji Ivan Pavao Drugi upućuje gorljivo ohrabrenje biskupskim konferencijama cijeloga svijeta tražeći od njih »da sa strpljivošću, ali i s čvrstom odlučnošću poduzmu veličanstven rad koji treba ostvariti u dogovoru sa Svetom Stolicom, kako bi pripravili dobro načinjene katekizme, vjerne bitnim sadržajima Objave i posadašnjene glede metodologije, sposobne odgojiti čvrstu vjeru kršćanskih naraštaja novoga doba.«⁹ U lokalnim katekizimima Crkva priopćuje evanđelje na način koji je osobito pristupačan svakom

čovjeku, kako bi ga on mogao uistinu shvatiti kao *radosnu vijest* spasenja.

Direktorij zatim govori o tri obilježja koja označavaju književnu vrstu lokalnog katekizma (ODK 132), prilagodbe u lokalnom katekizmu (ODK 133) i kreativnost lokalnih crkava u izradi katekizama (ODK 134-135), te završava s nadom da će doći do vjerskoga sklada između KKC-a i lokalnih katekizama (ODK 136).

Iz toga proizlazi da mi, u pripremanju i ostvarivanju projekta evangelizacije i kateheze za našu lokalnu Crkvu, trebamo voditi računa o svim tim elementima i osigurati ispravnu ulogu i za KKC s njegovim *Kompendijem* i za ODK, kao i za naše nacionalne katekizme, koji također traže mudru kreativnost, ali ujedno i ozbiljno proučavanje i promišljanje.

⁹ CT 50; tekst je preuzet u ODK 131.